

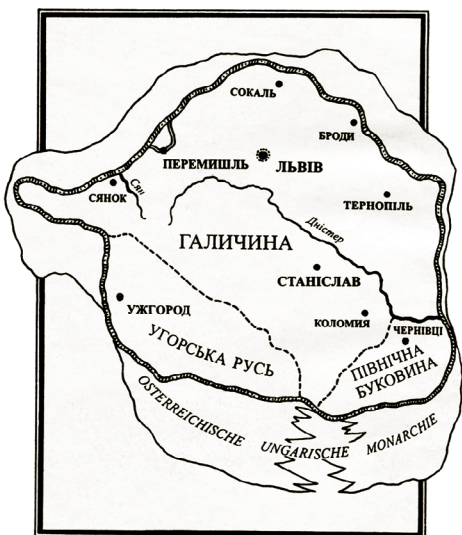
СТОРІНКИ З МИНУЛОГО

Листопад
2023 р.

видання дрогобицьких краєзнавців Число 11(19)

ЗУНР – НЕВІД’ЄМНА СКЛАДОВА НАШОЇ ІСТОРІЇ

Перша світова війна (1914 – 1918) призвела до кардинальних змін на карті Європи. Розпалися найбільші імперії: Росія, Австро-Угорщина та Німеччина. Постав ряд нових незалежних держав: Польща, Чехословаччина, Фінляндія, Естонія, Латвія, Литва, а також Українська Народна Республіка (20.XI.1917), самостійність якої була проголошена 22.I.1918 року. В силу ряду причин вона довго не проіснувала і на початку 1920-их років була приєднана до радянської Росії.

Західна Українська Народна Республіка (ЗУНР)

Хвилюючим періодом в історії Галичини є створення Західної Української Народної Республіки (ЗУНР). У «Книзі Знання»¹ зазначається: «Дня 1 листопада 1918 р. Українська Народна Рада у Львові, опираючись на праві самовизначення народів, обняла владу у Східній Галичині і проголосила тут Західну Українську Народну Республіку. Збройний спротив проти цього рішення частини польського населення Львова та підтримка цього спротиву польським урядом у Варшаві довели до польсько-української війни. Не можучи втриматися у Львові, уряд ЗУНР (Державний секретаріат, утворений 9.XI.1918) перенісся спершу до Тернополя (21.XI.1918), пізніше до Станіслава (2.I.1919). Владу у Львові

та околицях, зайнятих польським військом, виконує Польська Управна Комісія» [т. III, С. 658].

Незважаючи на важкі умови – постійний спротив поляків – у цей період Галичині функціонували різноманітні українські державні структури, що й побачимо на прикладі Дрогобича. Протягом листопада 1918 – травня 1919 у місті діяли:

Євген Петрушевич – президент ЗУНР.

Українська Національна Рада.

Державний Повітовий Комісаріат Національної Ради (мав печатку з державним гербом ЗУНР)².

Українська Бойова Управа (мала печатку з державним гербом ЗУНР).

Українська Команда / Українська Військова Управа.

Українська Управа Міської Міліції.

Українська Жандармерія.

Управа Української Державної Гімназії.

Українська Управа міста Дрогобича.

Інспекторат шкіл.

Податковий Уряд.

Повітовий Суд.

Інспекторат Податковий.

Державний Гірничий Уряд.

Військова Округна Команда.

Комісаріат Скарбової Сторожі.

Українська Управа Державних Салін.

Українська Управа Державних Лісів.

Управа Польового Шпиталю.

Управа Залізничної Станції.

Українська Військова Управа Залізничної Станції / Bahnhof Komand.

Обозний відділ Українських Військ.

Заряд Державної Пошти і Телеграфів.

Центральний Запомоговий Комітет³.

² Гербом ЗУНР обрано лева, який видирається на скелю.

³ Соловка О., Пограничний В. Державні структури ЗУНР у Дрогобичі. Листопад 1918– травень 1919. – Дрогобич, видавничий відділ «Дрогобиччина». В-во «Коло», 2018.

¹ Раковський І. Українська Загальна Енциклопедія. Книга Знання. – Львів-Станіславів-Коломия. В-во «Рідна школа», 1934 – 1936.

Відбитки печаток Боевої управи
і Державного комісаріату повітового в Дрогобичі.

Монета номіналом 2 гривні, випущена Національним банком України у 2008 р. з нагоди 90-річчя проголошення ЗУНР.

Хрест (№3491), яким,
очевидно, нагороджували поляків, котрі відзначилися у боротьбі з українцями (зунрівцями) у Львові в листопаді 1918 року. 38x38 мм.
«LWÓW·I·XI·1918·22·XI»

Хоча ЗУНР проіснувала недовго, близько дев'яти місяців, вона – невід'ємна складова нашої історії і яскравий доказ волелюбності галичан, які прагнули української державності. У нерівній боротьбі з поляками, котрі переважали чисельністю і зброєю, українці вкрили себе невмирущою славою, про яку ми завжди повинні пам'ятати.

Володимир Садовий

60-ЛІТТЯ СУМНОЇ ПАМ'ЯТІ УКАЗУ 3 1876 РОКУ

(мовою оригіналу)

Відколи Україна звязалася з Москвою (1654 року в Переяславі за Б. Хмельницького), Москва раз-у-раз обмежувала права та розвиток нашої мови. Ці обмежування почалися в XVIII ст., з початком XIX ст. якийсь час московський уряд на цю справу мало звертав уваги. Але ж у 60 рр. XIX в. московський міністер Валуєв проголосив, що «української мови немає, не було й бути не може», а далі нашу мову заборонили в межах колишньої царської Росії. Цю ганебну заборону введено царським указом із 17 травня ст. ст. (26 травня) 1876 року, отже рівно тому 60 років. В Росії панував цар Александер II і він то, за намовою одного з найбільших переслідувачів українського слова, міністра М. Юзефовича, підписав у німецькому купелевому містечку Емс, де він саме тоді був на лікуванні (там є соляні й залізні води), той ганебний тайний розпорядок («Емський указ»).

На основі цього розпорядку: 1) не вільно було допускати в межі російського царства яких-небудь українських книжок, виданих за границею; 2) заборонено в межах російського царства друкувати українською мовою не тільки українські книжки й переклади на українську мову, але навіть слова під музичними нотами; правда, допускали друк творів українського гарного письменства (белетристики: повісті, оповідання, вірші, й т. д.), але з тим, що правопис у них мав бути російський і то дозвіл на друк перед тим мусіла дати цензура; так само можна було друкувати українські історичні пам'ятки, але ж не можна було їх переписувати українським правописом; 3) не вільно владжувати українською мовою які небудь концерти, вистави, відчити, тощо. Перші наслідки такого нечуваного

в історії указу були жахливі. Цілому великому народові нараз замкнуто уста. Проти указу вчинився крик, проти нього протестував якнайгарячіше М. Драгоманів. Під впливом цих протестів указ трохи злагіднено, головно, щодо пісні та театру.

А проте до 1905 р. цей указ мав силу й наробив величезної шкоди для нас. В Наддніпрянщині наше слово починає ховатися по домах свідомих людей, живе ще на селі та в... театрі. Письменники з Наддніпрянщини друкують свої твори в Галичині й на Буковині, українські наддніпрянські культурні діячі допомагають галицьким українцям творити культурні й наукові осередки (н. пр., Наукове Т-во ім. Шевченка у Львові) у нас.

Москва думала своїм указом убити українство, та грубо помилилася. Як настало трохи волі – українське слово віджило, а як упав царат, воно зацвіло буйним квітом. Воно й не диво, бо живої душі вбити не можна, не можна її скувати жадними указами. Коли ми тепер по 60 роках пишемо про той ганебний царський розпорядок, то це тільки на те, щоб показати, яких засобів, диких і гидких, уживала Москва, щоб нас убити.

Та історія повторяється. Україну захопили тепер московські большевики. Спершу нібито дали волю розвиткові української мови, повели навіть т. зв. українізацію. Але від 1930 р. пішли переслідування української мови, що дуже нагадують ганебний указ із 1876 р.

Та пережили ми старий, емський указ, переживем і друге його, большевицьке, видання.

М. С.

Часопис «Життя і знання». –
Львів, червень 1936. – С. 182

ЮВІЛЕЙ СПОРТОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

(мовою оригіналу)

Багато з нас, певне, пригадує собі тих дівчат та хлопців у зелених одностроях, із наплечниками на плечах, що із співом на устах, із ясною, веселою усмішкою мандрували верхами Карпат, проходили рівнини Волині, провідували болота Полісся... Скрізь їх було повно, всюди, куди приходили, заражували всіх сміхом, помагали селянам, як треба було, в роботі, співали, тішилися з ними.

Це були – наші пластуни.

Коли б тепер існував ще їх провід «Верховна Пластова Рада», тоді вони, певно, цього року святкували б величаво свій чвертьвіковий ювілей. Бо, справді, ця організація існувала б уже 25 років... А якось і не хочеться їй вірити...

Це, здається, тому, що немає в нас кому пригадати нашому громадянству про цей справді гарний ювілей. То лише на чужині, в Чехословаччині, де ще й досі живе й розвивається українська пластова організація, відбувся ряд свят із нагоди 25-ліття й пригадали вам історію наших пластунів.

А історія нашого пласту цікава.

Українське пластунство зродилося в 1911 р. на зразок англійського «скавтіngu», організації молоді, організації, обдумані і створені за плянами англійського ген. Бойден-Повела (Baden Powell). Побувати серед природи, пізнати її тайни

й закони, набути самопевности, життєздатности, зарадности – прикмет, таких потрібних у житті, підготуватися подекуди до військової служби – оце були в загальному цілі генерала Бойден-Повела, коли він створював цю, таку хосенну для англійської імперії, організацію хлопців.

Перші скромні спроби ген. Бойден-Повела в цьому напрямі почалися в 1884 р. Та аж під час бурської війни в Південній Африці (1899 р.) виявилось, що такі «скавти» для головного коменданта дуже корисна річ. І від того часу ген. Бойден-Повел цілим серцем займається справою створення таких скавтових гуртків у цілій Англії. Він пише підручник для пластунів, а той підручник незабаром появляється в кількадесятьох накладах і в перекладах на всі майже мови! За кілька років скавтіng зростається в Англії у могутню організацію. А за нею по цілому світі, в усіх народів, творяться подібні організації.

*

У нас довгий час не звертали уваги на цю для виховання молоді таку корисну організацію. Аж прийшов, нарешті, 1911 рік. Тоді в нас, у Галичині, повстають різні організації для фізичного виховання, всі що раз більше цікавляться гаслом

Пластуни. Борислав. Фото 1930-их рр.

"Молоде життя" – часопис українського "Пласту".
Львів, 30 жовтня 1929 р.

«назад до природи». Тоді повстає перше студентське спортове Товариство «Україна», що цього року, 13–14 червня, святкувало свій 25-літній ювілей, звеличений участю трьох інших спортових товариств: «Сян» (Перемишль), «Поділля» (Тернопіль), «Пролом» (Станиславів). З нагоди цього ювілею Товариство видало свій альманах, де описано історію Товариства.

В тому самому році повстає також перший таємний пластовий гурток, зложений із старших учнів української Гімназії, – оснував його теперішній інженер Петро Франко, син великого нашого поета. Ці учні сходились тайкома, далеко від людей та приучувалися пластуна – бо в нас на слово «скавт» є своє слово «пластун», а пластуни були козаки, що стежили за рухами ворогів. Згодом пластовою думкою захоплюються юнаки інших шкіл. В 1912 р. повстають таємні гуртки в семінарії Рідної Школи й Філії української Гімназії та й при львівській «Січі». Нарешті, заходом д-ра Олександра Тисовського, вдається заснувати явний пластовий гурток в українській

Гімназії у Львові – він стає вже властивим завязнем українського пластового уладу.

Поволі пластова думка находити собі гарячих прихильників у цілому краю. Скрізь творяться гуртки й виринає потреба створити якусь організаційну керму. По двох зїздах усіх представників пластових гуртків, Галичини й Буковини, повстає 1914 р. «Осередня Пластова Управа». Вершком довоєнної праці був виступ молодих пластунів на Сокольському й Січовому Здвизі з кінцем червня 1914 р. Із довгими палицями в руках – одна чета з деревяними крісами на плечах – пластуни пройшли перед численно зібраними глядачами і збирали рясні оплески.

Дуже гарний розвиток пластуна припинила війна. Правда, після відступу московських військ, пластові гуртки почали творитися наново, але не було кому повести як-слід їх працю. Вони брали участь у різних святкуваннях і святах, між иншим, відпровадили на вічний спочинок найбільшого Сина Галицької Землі І. Франка, і т. д. Але на тому й кінчалася діяльність пласту.

Справжнє відродження пластової думки припадає щойно на 1921 й чергові роки. У Львові появляється пластовий часопис «Молоде Життя», виходить пластовий підручник О. Тисовського «Життя у Пласті», творяться перші жіночі відділи, скрізь у цілому краю заговорили про пласт, пластуна, пластунів, пластунок. Прогулянки по цілому краю, різні табори серед природи приманюють молодь до пластових рядів і поволі творять із них нове, сильне покоління. Кількадесят тисяч молодого покоління визнавало вже пластові засади в Галичині, на Закарпатті й на далекій чужині. І була б далі розвивалася ця корисна організація, коли б не непригожі обставини: влада розв'язала «Пласт» і не дозволила оснуйте нових гуртків. Спроби чільних громадян відновити «Пласт» не увінчалися досі успіхом.

Пластові традиції зберігає і продовжує молодь на Закарпатті й у Празі. Її заходами й відбувся недавно 25-літній ювілей українського «Пласту». Та він, на жаль, не міг відбутися в таких рямцях, як цього вимагала б пластова думка.

Е. Жарський

Часопис «Життя і Знання». –
Львів, вересень 1936. – С. 270.

НАРЕШТІ ВГОЛОС СКАЗАНО ТЕ, ЩО ТРЕБА БУЛО СКАЗАТИ ДАВНО...

Нарешті прорвало віковичний застій – у львівській газеті «Експрес» від 29 грудня 2022 р. №51 з'явилася актуальна стаття Ірини Батюк із промовистою назвою «Не існує російської мови. Це лише покруч української». В заголовку сказано усю зрозумілу суть. У ній висунуто твердження, що «Великий язик не такий вже й великий – він виник на основі української з впливом угро-фінів та монголо-татарів». Таке стверджує львівська журналістка. А де ж тоді наукові світила? Цю думку ще до неї оприлюднив депутат Сейму Латвії Олександр Кірштейне. Зокрема, він писав: «Російська мова виникла як діалект, коли монголо-татари намагалися говорити українською». Чому він, а не хтось з наших? Задовго до нього навіть російські науковці першенство російської ставили під сумнів. Ще російський академік Олександр Шахматов на початку минулого століття наголошував, що російська мова з'явилася внаслідок взаємодії старослов'янської зі східнослов'янською у Києві. Тобто, як каже Ірина Батюк, «якщо назвати речі своїми іменами, російська бере свій початок із української».

З тою самою думкою особисто я живу та ношуся давно, навіть її, як історик, обґрунтовував. Неодноразово звертався до мовознавців, щоб взяли її на озброєння, і декого роззброїли. Але...

Під час служби в советській армії у місті Баку я зіткнувся із цікавим мовленевим явищем. Звернув увагу, що місцеві азербайджанці, коли спілкуються російською, то їхня двомовність витворила своєрідний бакинський акцент, який переростає в діалект. Його навіть наслідують місцеві московити.

Вдумаємося ще в такий приклад. Коли у 1967 р. я провідав свого дядька в Іркутську (Сибір), до якого говорив літературною українською мовою, то присутні московіти його запитали:

– Ти єво, Мішаня, понимаеш?

– Ну, а как же, ето мой племянничек! На украинском!

На то вони:

– Что ти, Мішаня, тьюлька гоніш! У нас много хохлов, і ми їх отлічно понимаем, как і тебя.

На те дядько відповів:

– Да все они говорят по-русски, только акцент мягкий остайотся с примесью нескольких украинских слов. Как у грузинов, когда они говорят по руски! Ето не грузинский язык, а испорченный русский!

Так мій дядько кількома словами влучно провів мовленевий «лікбез».

Тепер спробуймо дохідливо обґрунтувати власну думку. У VII – IX століттях відбувається проникнення слов'янської людності (русичів-русинів) Подніпров'я, Галичини та Волині на північ та Схід. Це проходило як мирним (економічним)

так і воєнним шляхом. Деякі тубільні народи знищуються, як слаборозвинені, наприклад, ятвяги. Так відбувається справжня колонізація. Із метрополії (Русі), де русини-землероби, які знаходилися на вищому ступені розвитку і в яких уже сформувався державний адміністративний апарат, а у тубільців переважали родо-племінні відносини, і вони займалися збиральництвом, полюванням і риболовлю – грядуть колоністи, які несуть свою культуру, мову. Так внаслідок взаємодії проходить асиміляція прибалтів: жмудів, куршів (корсів), лівів, а ятвяги, як «дикуни», повністю вирізані. Унікальна народність воді (насправді підраса) з голубими очима та волоссям як сніг, при будівництві Санкт-Петербурга розселена та розпорошена по всій Росії. Внаслідок переходу слабших на мову сильніших, та невимовлянням багатьох звуків, бо голосово-звукові зв'язки протягом століть були настроєні на інші та впливу церковно-болгарської мови, виникає особливий говір, який згодом стає білоруською мовою. Водночас подібний процес спостерігаємо під час колонізації Сходу і Північного Сходу, де відбувається поглинання угро-фінських народів таких як: чудь, весь (вепси) водь, печора, ям, югря, перм, меря, сурома, мордві, комі, карели та багато інших. Внаслідок взаємодії виникає покруч русинської мови, який підсилюється впливами тюркських народів та церковно-болгаризмами. Цей процес посилюється, коли татари у 1240 році зруйнували Київ. Тоді відбувся значний відтік русинів на так звані вільні землі від татар. Так виникає діалект, який згодом канонізується як самостійна московітська, тобто «русский язык». Згодом, внаслідок новоутвореної державності із центром у Москві, стається історичний парадокс: колишня колонія підкорює метрополію Русь і, користуючись правом сильного, присвоює усі її надбання і навіть назву.

Навіть зараз, коли ми вслухаємося в мелодію російської мови і порівняємо з однією із мов тубільних народів Поволжжя (мордвинів, удмуртів), почуємо подібність. Зокрема, у сфері фонетики відчутне сильне, традиційне московітське акання і чокання. Не кажемо, що фіно-угорська культура в московітській залишила сильний слід: жіночі кокошники, сарафан, сорочка-косоворотка, пельмені, сауна, у чоловіків – борода (тубільні народи вважали, що в ній переховується душа). Цар Петро I воював із бородами, навіть запровадив спеціальний податок.

Топоніміка та мікротопоніміка на «ісконно руских землях» навдивовиж чомусь майже повністю угро-фінська.

Не забуваймо, що російська мова має найвищу концентрацію тюрсизмів у порівнянні

з українською чи білоруською, зокрема: карман, калим, сармак, башмак, халат, карандаш, кирпич та багато інших. Усіх до трьох тисяч! Навіть казкава Баба Яга – це Бабай-ага.

Наведемо один простий приклад про звикання до чужої мови. Мій дід Павло Сов'як, який служив під час Першої світової війни в австрійській армії, в 1915 р. потрапив до російського полону, де перебував у Омську. В розмові зі мною признався, що коли вперше почув москальську мову, то її зовсім не розумів, чим викликав у мене велике здивування. Я не повірив, тому перепитував:

– Не може бути!

А він:

– Я добре розумів поляка, чеха, словака, навіть хорвата, але не москаля. До тих мов моє вухо було настроєне, як струна скрипки на певні ноти, а в моїй скрипці не було москальської струни.

У слов'янських мовах мовознавці виділяють 40 фонологічних ознак. Із російською українська має лише 8 спільних ознак, з білоруською – 29, словацькою – 23, польською – 22. Ось вам і струни на дідовій скрипці!

Ніхто до тепер не пояснив, чому у Московії існує аж декілька населених пунктів із назвою Галич. Також ніхто не ставив перед собою запитання: яке місто древніше – Володимир на Волині чи Володимир на Клязьмі? Обидва заснував один і той самий київський князь – Володимир Святославович (хреститель). Наголошуємо, київський князь, а не який-небудь інший. Та тому, що ці Галичі – залишки древньої колонізації вихідців із Галицької землі – міста Галича та Волині. Цікаво, з якої-то okazji у Куликовській битві 1380 р. брав участь волинський воевода Боброк зі своєю військовою дружиною? Деякі українські історики уточнюють, що Боброк був із галицької землі, з містечка Бібрка, що недалеко Львова. Чому ж ці вихідці тинялися так далеко на Сході? Бо за правом колоністів мали там свої вотчини.

Щось подібне маємо на Кубані, коли вихідці з України освоювали та заселяли тамтешні землі.

Так виникли станиці: Полтавська, Уманська, Канівська, Олешківська та інші. Подібне зустрічаємо в Сибіру та на Далекому Сході, навіть в околицях Омська існують села із назвами українських місць, звідки були ці першопоселенці.

Про давність русинської-руської (української) мови свідчить й те, що в ній збереглася мовна першооснова виникнення дитячих слів звуконаслідуванням як: му-му (корова), коко (курка), бе, беця (коза), бецьо (щось бридке), гіга (кінь), ку-ку (зозуля), гав-гав (пес) та багато інших. Ще І. Франко у своїй статті «Дітські слова в українській мові» (Т. 26, НД. Київ, 1980, С – 123) зазначав: «У нас слів спеціально дітських досить багато – таких останків первісної звукової мови». Отож, в українській мові паралельно існувала особлива мова, якою розмовляє мама із новонародженим дитятком, яке починає говорити. В мовах російській, німецькій та інших такого не спостерігається. Виходить, що вони свою мову одержали так якби в готовому вигляді, бо в них не має отого первісного перехідного звуконаслідувального етапу. Якщо такі дитячі слова є у московитській мові, то вони прадавнього русинського походження, або занесені асимільованими українцями.

Підсумовуючи сказане, можемо стверджувати, що твердження шовіністично налаштованих московитських науковців, політиків нічого спільного з наукою не мають. Їхні заяви – це справа поставити науку з ніг на хвору голову, а правду перевернути та упослідити! Насправді їхня жовч, шумовиння – це просування імперських наративів про другосортність української мови, нібито вона є говіркою російської, а інші просто її існування заперечують. Цей міф вперше поширив російський учений Михайло Погодін. І ця думка в головах україножерів виявилася досить живучою. Але правда, хоч потрохи, пробивається на поверхню. І дасть Бог, що наш цуцик Бровко, який, нарешті, загавкав, усе-таки віджене ведмедя, який уже знемагає.

Петро Сов'як

ПАРУБОЦЬКЕ БРАТСТВО СВ. МИКОЛАЯ У СТАРІМ САМБОРІ

(мовою оригіналу)

Є в Старому Самборі при парохіяльній церкві парубоцьке братство, яке і давною і збереженими в ньому досі цікавими звичаями заслуговує на увагу. Загально його звуть тепер – «кавалерське братство».

Цікава й історія братства. Оснував його, як переказують старі люди, ще галицький князь Лев І. Він часто бував у поблизькому селі Спасі, де був тоді великий монастир оо. Василіян (перенісся

опісля до Лаврова). Може був там і княжий замок, або літній княжий палац – бо ще й досі показують у Спасі т. зв. Княжу Гору. На старість, здається, князь Лев перенісся взагалі до Спаса, а то може й постригся в ченці. Міг бути князь Лев і в Старому Самборі, що вже тоді був оборонним містом, оточеним мурами. Тоді саме, імовірно, мало й повстати це братство. Але все це тільки здогади й народні перекази.

Виділ парубоцького братства з т. зв. «правом», де переховуються грамоти, гроші та всякі документи.

Найстаршим документом, що його братство має, це грамота польського короля Жигмонта III з 22. V. 1603. р., та торкається вона не «братства кавалерів», а кушнірського цеху в Старому Самборі, хоч парубоцьке братство її переховує. Крім цього, братство має свій статут, затверджений у половині XIX в. і книги протоколів, ведені майже від початку XIX в. Інші документи позагубили. Тепер парубоцьке братство є філією кушнірського церковного братства-цеху.

Калістрат Добрянський
Часопис «Життя і Знання». –
Львів, лютий 1937. – С. 45.

АЛЬКОГОЛЬ В ЛІТЕРАТУРІ

(мовою оригіналу)

Українська література по своїй тематиці є назагал селянська. Змальовується у ній залюбки побут, чи навіть психологію нашого села. Є в цих описах мистецтво, є чудовий, національний ліризм, є золота поезія, реалізм, та, на жаль, є теж, і то майже на кожній сторінці, згадка про поганий, вонючий алкоголь.

Не знаю, що думають собі про нас культурні, з тонким смаком чужинці, що читають деякі з цих творів в оригіналі, або перекладі. То певне, що їх іронічно-зневажлива усмішка не ворожить нам нічого доброго. Ми є для них менше-вартні, так, ми є навіть некультурні, бо, як вичитують з нашого письменства, ми запиваємося до безтями. Твори нашого письменства, навіть ті найгарніші, чути крокмою.

Якби поцікавився ошадний селянин Заходу нашим письменством – не міг би вийти з дива. Якже ж це – подумав би – то український народ кричить на весь світ, що є бідний, а запивається? Адже алкоголь, то люксус!

Коли так роздумуємо над цим, то насувається нам настирливе питання: звідкіля взялася та п'яцька манера наших авторів? Чи зродив її крамний реалізм? Тяжко в це повірити. Багато з того, що говорять та роблять селяни при чарці, автори промовчують, бо... це не надається до друку. Всю порнографію, грубі слова, сороміцькі пісні, не говорячи вже про сороміцькі діла, автор пропускає, хоч в них є якраз найбільше реалізму, а спинюється на горілці, на тім слові, котре повинно бути вичеркнене зі словника українських авторів.

– МАБУТЬ ВИПИВЪ ДОВРУ КВАРТУ,
АБО ВИПИВЪ ЦІЛИЙ КІВШЪ ?!!
– Ні, не пив, кажу безъ жарту.
От не гріх що забоживсь!

Видавництво поштівок Д. Маркова.
Київ, 1910-ті рр.

«До дому». Худ. П. Пимоненко, 1910-ті рр.

Візьмім найновіший, селянський твір Самчука «Волинь». Як там принадно виходить торжество пиття алкоголю! А в його-ж праці «Гори говорять!» алкоголь, це чудодійний еліксир, що додає енергії й фантазії, та приспаного і прибитого злиднями гуцула ставить на ноги. У невеликім томі згадується там алкоголь аж 6 разів:

«Завтра неділя, зайшов до коршми й хильнув одну-другу паленки. І зірвався й настрої найшовся».

«Присів і я, закружляла чарка. Випили, що було й розгорілися».

«Павло зайшов до коршми й замість пива вихилив одну за одною дві чарки горілки без закуски й подався до Тиси».

«Ну що, брате, випемо? Що людина ще потребує більше? Випив, закусив, пісню затягнув».

«У коршмі Табака тепер що вечора шумно, повно диму й веселости. Ллється пиво й вино».

«Так і пили. Хомишин смакував своє окоцімське, натомість сусід з насолодою тягнув підгорянське»... і т. д.

Чи без сумних додатків алкоголю не можна написати роману?

У загальному ширенню просвіти ми дійшли вже до того, що селяни читають не лише те, що для них спеціально написано, а все, що виходить з друку. Те, що є друковане, є для них святе та правдиве, гідне наслідування. Чому ж, подумає собі не один з них, забороняють пити, коли в книжках «стоять» інакше? Там люди пили й добре їм з тим було!

Наші письменницькі твори поминають мовчки багато з народніх, прекрасних звичаїв.

а закріплюють по вічні часи п'ятику, що не була і не є нашим питомим витвором, а накиненим чужинцями. Чи роблять вони добру, патріотичну роботу?

Нам треба викинути алкоголь не лише з наших хат, та з нашого життя, а й згадку про нього з наших умів і книжок. Нехай щезає цілковито це тяжке прокляття нашого народу і не лишає навіть сліду по собі!

Вчитується в ті твори й молодь. Таке веселе, гуляцьке життя книжкових героїв буває для неї приманчиве. Молодь все прочитане наслідує і, як стій, відтворює. А як відтворює у своїх іграх борби з індіанцями, чи бої клясичних народів, так само й відтворить п'ятику, якої ніколи не бачила, а про яку довідалася з книжки. А таке наслідування веде до звички.

Коли ж розходиться авторам про характеристику нашого простолюддя, то є на це інші, більше загальні, хоч не менше характеристичні прикмети. Але за ними треба глядіти в глибину душі, бо вони не є такі видимі і такі легкі до спостереження, як те, що селянин, підлягаючи загальному звичаєві, гоститься алкоголем. Лежить це у нашій вдачі, у психіці українського народу, що глибоко скриваємо те, що в нас є найкраще. Завданням українських авторів повинно бути видвигати це гарне на денне світло й змальовувати бодай з таким пієтизмом, як змальовують гуляцьку п'ятику.

В. Ж.

Часопис «Відродження». –
Львів, жовтень-листопад 1935. – С. 110